

ПАТРІОТИЗМ У ДУХОВНОМУ ЗЛЕТІ НАРОДУ

Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання», 6 квітня 2023 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5117>

БЕХ

Іван Дмитрович

доктор психологічних наук,
професор, дійсний член
(академік) НАПН України,
директор Інституту проблем
виховання Національної
академії педагогічних наук
України, м. Київ, Україна

Анотація. У статті розкрито сутність патріотизму за його ключовими показниками, які пояснюють його міжособистісні витоки та діяльну феноменологію. Патріотизм, що є вершинним духовним утворенням, кваліфікується як любов особистості до народу у його ціннісному обрамленні. Звідси й патріотична мотивація, що охоплює межі батьківщини й держави. Наголошено на єдності конкретної особистості й людського загалу, який ставить високі цілі, утверджує кращі надбання та захищає їх у нелегкій, але справедливій боротьбі. Досить продуктивною є виховна формула, за якою конкретна особистість апелює до сили народу і цим самим нарощує свою індивідуальну патріотичну потужність. Важливим є наголошення на тому факті, згідно з яким зростаюча особистість, прямує до почуття патріотизму, має опиратися на сформовані духовні цінності: справедливість, вірність, альтруїзм, жертвовність. Тоді вона починає жити патріотизмом, тобто тими справами, які спричиняються цим почуттям.

Серед виховних прийомів доцільно виокремити ті, які апелюють до непересічних патріотично орієнтованих особистостей: героїв нації, сучасників, а то й особистих знайомих. Під знаком таких постатей бажано розгортати певну патріотичну справу зростаючої особистості. Вдалим є відсилання особистості до духовної рефлексії, яка приваблює її до самої себе. Запропоновано також використовувати стан ціннісно-центрованої зосередженості, коли вихованець спрямовано працює лише на вирішення завдань патріотичної орієнтації. За цієї самоактивності він перетворюється на суб'єкта, у якого любов до народу поєднується у єдине ціле з любов'ю до самого себе, до своїх духовних цінностей.

Слушним видається наголошення на усвідомленні вихованцями двох типів патріотизму: обмежено-дієвого і широко-дієвого, різниця між якими залежить від суспільної значущості справ, у яких задіяна патріотично орієнтована особистість. Вагомим у виховному контексті видається механізм «асоціації за подібністю», коли любов до рідного дому поширюється на любов до Батьківщини, а любов до матері екстраполюється на любов до свого народу. Кожну зростаючу особистість потрібно внутрішньо орієнтувати на настанову, згідно з якою патріотизм як служіння великій справі народу об'єднує людей не тільки цим спільним почуттям, а веде до єдиного високозначущого життя.

Ключові слова: виховні прийоми; духовна рефлексія; духовні цінності; ідентифікація; любов; народ; особистість; патріотизм; патріотична спрямованість; типи патріотизму.

Патріотизм — це духовна височина, без якої людина лише по-дорожній, що блукає в темряві свого життя. Почуття патріотизму як любов до свого народу, до цінностей, які особистість акумулювала, означає й любов до землі, на якій вона живе й продовжує жити, творячи і себе, і своє неповторне буття.

Для виховання патріотизму важливим виявляється прагнення особистості бути у єдності з народом. Цей мотив, як непорушна цінність, є міцною засадою для почуття любові до батьківщини та держави (Бех та ін., 2015).

Зазначимо, що прагнення особистості перебувати в єдності зі своїм народом означає припасти в повному розумінні цього слова до його духовних надбань, які він сформував упродовж своєї багатовікової історії. Тобто долучитися своїми індивідуальними суспільно важливими цінностями, ігноруючи моральні вади, які ще можуть бути у неї наявними. Тож було б несправедливо проявляти особистісні конструктивні якості і відвернутися від народу, який їх їй і дав.

За такої єдності окрема особистість набуватиме душевної стійкості й необхідної впевненості у своїй патріотичній місії, адже за нею стоїть її народ, який не дозволить їй у чомусь схибити. Окрім того, особистість, яка повністю духовно припала до свого народу, сприйматиме себе спокійною навіть у екстремальних ситуаціях, з якими їй важко було б справитися, якби вона не відчувала навіть уявної підтримки. За моїми плечима стоїть сила народу — такою має бути світоглядна формула особистості, що зростає у своєму патріотичному почутті. Іншого шляху у її патріотичному русі бути не може, оскільки поза ним її чекатимуть розчарування, сумніви й страждання, а життя видаватиметься примарним, позбавленим великих прагнень і перспектив. Особистості ж у цьому русі потрібен вищий поклик, до якого б вона по-ривалась і словами, і добрими ділами.

У вихованні патріотизму як любові до народу не варто спрощено підходити до самого утворення «народ», за яким розуміється лише єдиний генотип, що реально утверджується як нація. Це однаково суттєво і щодо минулих поколінь, і щодо покоління нинішнього. За такого розуміння у зростаючої особистості формуються лише зовнішні ознаки, які властиві своєму народові як сукупності людей, об'єднаних спільною мовою. Тому такої єдності окремої самостійної особистості й феноменологічних характеристик народу видається недостатньо, щоб у неї виник й укріпився зв'язок за єдиним національним духом (Бех & Чорна, 2014).

Він сповна можливий, коли зростаюча особистість, по-перше, усвідомлює спочатку на рівні сприймання, а далі й на рівні свідомості народ у його головній місії творця власної історії, тобто як діяльності людей, що ставили і досягали певні цілі більш вузького чи більш широкого масштабу.

Такими цілями вважалися економічні, соціально-політичні, духовно-культурні прагнення, здобутки яких спадково передавались від одного покоління іншому, яке мало не лише використовувати їх, а й примножувати в міру своїх сил (Чупрій, 2009).

Кожна особистість, яка зростає, у цьому зв'язку має зрозуміти, що від дня свого народження вона застає всі необхідні матеріальні й ідеальні речі для повноцінного життя. І за це вона мусить бути вдячною своєму народові. Почуття вдячності має обов'язково просвітлювати духовно-моральний образ зростаючої особистості, щоб запобігти виникненню гордовитості за осягнення народного скарбу. Ця глибоко індивідуалістична позиція, що ставить на перше місце своє Я, не сприятиме зародженню у зростаючої особистості почуття любові до народу.

Головним же для неї має бути істина, згідно з якою народ є творцем усіх матеріальних і культурних цінностей, і поза ним немає нічого. Таке осягнення своєю глибиною і приваблюватиме особистість до нього у розмаїтті творчих діянь. Відтак наступить час, коли у неї виникне бажання уподібнитися до народу-творця. Важливо, що таке уподібнення не буде поверхневим, а таким, що досить змістовно відіб'ється у внутрішніх можливостях особистості.

По-друге, зростаюча особистість має діяльно долучитися до всіх культурних надбань власного народу, внутрішньо і зовнішньо втілитися у них, мати можливість продовжувати великий національний шлях. Тоді на рівні індивідуального сприйняття у зростаючої особистості минуле й теперішнє розумітиметься як динамічне ціле, яке повинно благотворно жити в ній у повному розумінні цього слова. Так і з'явиться душевне тяжіння зростаючої особистості до свого народу.

Та це лише крок, хоча й важливий, у патріотичному просуванні вихованця. Коли в його уяві минулі й теперішні покоління одночасно постають як єдиний живий (такий, що діє) народ, тоді він набуде нової духовної якості — глибокої поваги до своєї національної святині. Водночас зникнуть сумніви щодо власних благодійних діянь, які бентежили його тривалий час у процесі різнобічних взаємин з ровесниками чи дорослими. У такий спосіб наступить внутрішня мить так званого запитувального патріотичного самовиховання. «Що я можу зробити, якими можливими для мене справами послуговуватимусь своєму народові» — саме це велике звертання вирветься з його душі, залишивши слід, який міцно закарбується у

глибинах його особистісної сутності. Безпосередньо сила образу масштабу всієї нації просвітлювала цю сутність вихованця, спрямовуючи її до практичного пошуку, який би сприймався широким загалом (Сіра та ін., 2021).

Крім цього, така ситуація зумовлює особливий внутрішній стан вихованця. Його доцільно кваліфікувати як ціннісно-центрований, який веде до подальшого вдосконалення у цьому напрямі. Тому є підстави вважати, що це велике надбання зростаючої особистості. За умови, коли образ національного масштабу узгоджується зі згаданим ціннісно-центрованим станом, то цей перший виступить у ролі духовного обереха вихованця, який з одного боку, активізує його патріотичну потенцію, а з іншого — запобігає можливим духовно-патріотичним відхиленням. Така особистісна колізія є свідченням того, що вихованець стійко прямує до власної самоактивності, перетворюючись на справжнього суб'єкта патріотичної спрямованості, за якого любов до народу поєднується у єдине ціле з любов'ю до самого себе, до своїх духовних цінностей. Відтепер є підстави констатувати тезу, згідно з якою, які цінності має особистість, такими будуть і її вчинки.

Вихованці мають усвідомлювати, що існує обмежено-дієвий і широко-дієвий патріотизм. Різниця між ними залежить від суспільної значущості справ, у яких задіяна патріотично орієнтована особистість. Спектр таких справ може сягати від місця її навчання, перебування чи роботи до проблем конкретного селища, міста, а далі — всієї країни. Звичайно, що вікові можливості вихованців накладають відповідні рамки на ареал їхніх патріотичних діянь, але ці останні вони завжди мають розглядати у більш широкому контексті, тобто асоціювати зі справами широко-дієвого патріотизму. Такий патріотичний ланцюжок і пов'язуватиме зростаючу особистість зі всім народом, який охоплений найвищою національною місією. У іншому випадку вона захоплюватиметься лише патріотичними справами нижчого рівня, вправлятиметься у них, набуватиме певних розумово-почуттєвих здібностей і в результаті цього зупиняться у своєму душевному поступі, навіть якщо й зростатиме у віковому плані. Це ж може призвести до значного соціального конфлікту, коли їй доведеться приймати відповідальні рішення державної ваги. Тож бажано, щоб за такої конфліктної ситуації у особистості відбулося певне ціннісне прозріння і вона змогла зайняти нове діяльнісне місце у наявній натеper соціальній ієрархії, включившись у загальнонародну справу.

У патріотичному вихованні зростаючої особистості існують свої етапи, на яких вона по-різному утверджується у силі свого почуття. На першопочатку вона схильна до абстрактного сприйняття народу, до якого вона душевно тяжіє, відчуваючи відповідні виховні поштовхи. Цей початковий стан ще доволі емоційно чистий, можна сказати, наївний для зростаючої особистості, коли вона сповна відкрита до інших, оскільки відкрита й до світу загалом. На означеному етапі зростаюча особистість, так би мовити, безпосередньо й неусвідомлено віддається людському загалу, в цьому полягає її внутрішня безтурботність, коли будь-які сумніви ще не тривожать її сутності (Бех & Чорна, 2014).

Все ж з огляду на становлення почуття патріотизму вихованцеві варто на свідомому рівні розкривати той факт, що народ — це структурне ціле зі своїми часто суперечливими поглядами, настроями, тенденціями. Серед структурних утворень народу є ядерна частина, що задає ідейний тон і спрямованість реального буття. Саме ця частина, що значно переважає, бере на себе весь тягар суспільних перетворень, часом доволі болісних для окремого індивіда. Однак існує і частина народу, яка не повністю спроможна, а то й не бажає, долучитися до всенародного діяння, проявляє у кращому разі стан пасивності. Через сприйняття якраз цієї пасивно-недіяльної частини у вихованця може закрестися недовіра до широких суспільних гасел.

Тож вихователі потрібно зробити все, щоб його вихованці сповна довіряли безпосередньо ядерній частині народу, орієнтувалися на її благодієвну цілі, вибудовували власну патріотичну траєкторію й твердо прямували нею (Нор та ін., 2014). Отже, ядерна частина має асоціюватися як на рівні суспільному, так і на індивідуальному рівні зі всім народом, який прагне до світлого майбутнього, незважаючи на будь-які перепони. Вихованець усією своєю душею повинен пережити клич народної любові, відповісти взаємністю, якщо тільки народ його не залишить. Запорукою цьому й буде його вірність, заради якої він не схибить, навіть у скрутних ситуаціях свого життя. Тож так важливо, щоб вихованець безкорисливо служив великій народній істині, так само як і духовній істині у самому собі.

Зростаюча особистість, прямує до почуття патріотизму підґрунтям якого є вищі духовні цінності: справедливість, вірність, альтруїзм, жертвність, починає жити патріотизмом, тобто тими справами, які спричиняються цим почуттям. Од-

нак це вже результат патріотичного діяння. Передувати ж йому повинен прийом, згідно з яким вихованець вербально звертається один до всього національного роду із запевненням у його любові, у прагненні вірно служити йому, благаючи повірити у свої патріотичні прагнення. Це є не що інше як духовна сповідь зростаючої особистості перед своїм родом, яку слід неодмінно практикувати. У такому стані вона стає успішною у патріотично зорієнтованому житті.

Все ж для особистості, що лише зростає у своєму патріотичному спрямуванні, окрім виховної сили народу, покладеного як межовий ідеал-символ, суттєве перетворювальне значення має певна людина, яка за своєю духовною потужністю значно її перевершує. Такою людиною може бути історична постать, чи та, яка є її сучасником, а то й особисто їй знайомою.

Під знаком таких постатей бажано, щоб розгорталася певна патріотична справа зростаючої особистості. Вона намагається звиряти свою патріотичну дію з такими ж за змістом патріотичними діяннями означених постатей. Це вимагає від неї певної міри розвитку духовного аналізу, порівняння й відповідних узагальнень-висновків. Однак ці розумові операції є ціннісно допоміжними, основною ж виступає реальна мотивація, яка супроводжує у цей час патріотичне прямування зростаючої особистості.

І тут вона сповна використовує процес мрії, який спрямовується на духовні достоїнства тієї чи іншої постаті, а також на широку повагу, якою вона заслужено користується. Одним словом, зростаюча особистість уподібнюється у значущих рисах до вибраної постаті, формуючи відповідне мірило, яким вона користуватиметься й надалі. Це досить важливо, адже вона може й помилятися щодо окремих осіб, які інколи одягають на себе духовну маску, не проявляючи дійсну свою сутність. Тут важливою стає та обставина, згідно з якою зростаючій особистості варто насамперед любити велику патріотичну діяльність, а не почесні згаданих нами постатей.

Лише пройшовши етап духовної ідентифікації, особистість, яка зростає у патріотичному спрямуванні, у змозі здійснити об'єктивну самооцінку та сповна емоційно захопитися від своєї діяльності.

Виховним засобом патріотичного виховання є словесне звертання певного вихованця до дорослих чи ровесників, які випередили його у патріотичній досконалості, із запевненням у його неодмінному прямуванні до патріотичної мети й мож-

ливості її успішного досягнення. Водночас такий вихованець самостійно оцінює глибину свого патріотичного недорозвитку й міру внутрішніх зусиль для його подолання. Потрібно лише, щоб особи, до яких звертається вихованець, доброзичливо відгукнулись і всіляко підтримали його намір, вселивши у нього віру в подолання будь-яких труднощів на цьому шляху. За такого душевного супроводу вихованець набуватиме впевненості, що він досягне успіхів у патріотичному житті. Лише необхідно, щоб вихованець у центр власних розмірковувань поставив патріотичну настанову, відтісняючи на внутрішнє узбіччя свої ще не здолані набуті вади. Хоча інколи вони бувають досить активно дієвими, він все ж не повинен прислухатися, так би мовити, до їхнього голосу, а налаштовувати свою духовну сутність на нову цінність, незважаючи на те, що вона видається йому дещо незвичною для його духовного досвіду. Відтепер збагачений патріотичним надбанням духовний досвід вихованця стає мірилом для рівноправних взаємин з його ровесниками у процесі спільної патріотично зорієнтованої діяльності.

Така особистість схильна до особливої духовної рефлексії, яка приваблює її до самої себе. Якраз це приваблення безпосередньо спричиняється патріотичними справами, які схвалюються і втілюються близькими їй особами. Репертуар цих справ може бути більш чи менш широким, але всі вони центруються у Я-духовному особистості, надаючи йому високої цінності.

Однак таке духовне перетворення не залишається у внутрішній «скарбниці» особистості. Вона поширює його й на іншу, як духовно споріднену з нею. Тоді й виникає у неї явище «дорогої половини своєї душі», коли «Я-й-інший» перебувають у високій ціннісній гармонії, що зіграє їхнє обопільне почуття патріотизму. У таких особистостях виникає переживання глибокої міри участі у людських стражданнях, які й стимулюють їх до справедливої боротьби, щоб позбутися їхніх наслідків. У високозначущій діяльності створюється місце для нових вражень, радостей і нелегких переживань.

Виступаючи учасником загальнолюдського патріотичного змагання, духовно досконала особистість не закривається і внутрішньо не обмежується лише своєю суспільно важливою, але частковою участю, а прагне досягнути діяння інших осіб, щоб сприйняти й пережити патріотичне змагання-боротьбу у цілому.

Вона доходить розуміння, що її діяльна частинка разом з діяннями інших становлять те ціле, яке, звіс-

но, більш цінне за частини, але яке не всі можуть досягнути й оцінити. Тож означене ціле — це та національна мета, яка досягається єдиними людськими зусиллями, кров'ю і потом кожної особистості, яка усвідомлює свою благодійну відповідальність.

Стосовно почуття патріотизму, його укоріненості в духовному Я-образі деякі вчені вважають, що патріотичні цінності можуть залишатися незмінними впродовж всього життя, оскільки вони пов'язані для людини з позитивними емоціями як прихильність до домашнього вогнища і любові до матері. На наш погляд, думка про згадану незмінність патріотичних утворень видається дещо перебільшеною, а от спосіб прив'язаності до цих святинь є слушним, і його варто конкретизувати. Тут має йтися про використання психологічного механізму «асоціації за подібністю». З огляду на це, прихильність має утверджувати зв'язок з прагненням укоріненості у рідному домі, а далі (за означеним механізмом) укоріненості з Батьківщиною. Любов же до матері має асоціюватися з любов'ю до свого народу. Тож за законом асоціації за подібністю зростаюча особистість, відтворюючи емоційно сильні переживання стосовно свого рідного дому й матері, поширює їх на більш ідеальні утворення, як-от Батьківщина і народ, та підсилює цим самим відповідні теперішні патріотичні переживання.

Як продовження цього патріотичного виховного засобу виступає асоціація за подібністю, коли зростаюча особистість возвеличує свою конкретну патріотичну вправу, піднімає її до межі загальнонародного діяння. Наприклад, плетіння захисних сіток вона повинна уявляти як створення протиповітряного захисного щита, що захистить українських воїнів. Такий діяльнісний і міжособистісний зв'язок (Я і захисники Батьківщини) неймовірно хвилює вихованця, надаючи йому необхідних душевних сил.

Патріотизм, як служіння великій справі народу, об'єднує людей не тільки цим спільним почуттям, а й зумовлює те, що життя однієї особистості й життя великого людського загалу стають єдиним життям; і в цьому його неперевершена значущість. Без такої життєвої єдності одиничне життя ополовинюється, втрачається його колективний сенс; тьмяніють його ціннісні барви. Такий внутрішній стан мусить відчувати кожна особистість, намагаючись долучитися до патріотичного служіння інших. Тож можна стверджувати, що єдине патріотичне життя стає новою соціальною закономірністю, яка підкоряє своєю сутністю кожному особистості, що зростає.

Однак таке підкорення не є її примусом, а дійсним вільним вибором, який супроводжуватиме її на подальших життєвих етапах. Хоча вони можуть бути ускладненими різними ситуативними піклуваннями, усе ж така особистість віднайде у собі сили, щоб знову зайнятися патріотичною працею.

І саме у ній вона зазнаватиме світлого впливу емоційних переживань, що спричинять стан душевного заспокоєння, необхідного для тих чи інших соціальних викликів, які зумовлюються основним почуттям патріотизму.

Сприймаючи, особистість може брати їх під сумнів за деякими зовнішніми ознаками певної дріб'язковості, але вона ніколи не відхилить їх ні словом, ні ділом за сутнісними характеристиками. Прикметно, що такому рішенню особистість завдячуватиме не лише своїм ціннісним надбанням, але віддасть належне і тим наставникам, хто перебував поряд з нею, формуючи її як патріотично спрямовану особистість.

Єдине, що повністю належить цій особистості в її потенційних потугах, так це розуміння того факту, що вона має кардинальну відмінність від тих осіб, які або відстають у розвитку патріотичної спрямованості, або повністю дистанційовані за якихось причин від неї.

Утім, не варто вважати, що перед патріотично спрямованою особистістю завжди, так би мовити, відкрите зелене світло життєвого сценарію. На цьому її шляху неодмінно виникають і несприятливі обставини, на які вона мусить певним чином реагувати, втрачаючи необхідну внутрішню енергію. У цих умовах варто віддати їй належне, що вона не допускає саморозчарування за свою духовно-патріотичну позицію і продовжує торувати шлях у цьому напрямі.

Розкриття духовної природи почуття патріотизму дає змогу ставити питання про його спрямоване перетворення у ціннісну здібність. Адже так важливо виховувати зростаючу особистість як патріотично здібну, що характеризується відповідною силою, стійкістю, спрямованістю, тобто такою, на яку суспільству можна без сумніву покластися у складних обставинах буття.

Така особистість не тільки ситуативно проявляє цінність патріотизму, а й живе нею, вбачаючи саме в ньому найбільший сенс. Для цього потрібно, щоб вона не керувалася і не покладалася лише на механізм емоційного зараження, як це часто буває, коли вона перебуває у широкому людському оточенні, охопленому цим емоційним переживанням, хоча воно і є найвищою ціннісною

проби. Про особистість, яка орієнтується на означений механізм, можна говорити, що вона перебуває у полоні почуттєвих образів, які суттєво обмежують її духовно розвивальні можливості. Тож загалом доцільно кваліфікувати, що патріотично свідомою особистістю глибоко розуміється у своєму внутрішньому світі, тобто у світі духовних властивостей та почуттів; і на основі цього усвідомлення активно патріотично діє. Зазначимо, що згадане внутрішнє розуміння насамперед має бути спрямоване на стан ціннісної згоди, який породжується добродійністю особистості. Вона мусить досягнути, що цей стан і є виявом духовної єдності, цієї кардинальної умови для просування до спрямованого розвитку почуття патріотизму. Водночас протилежністю ж стану згоди виступатиме стан роздільності (непов'язаності), який виявляється наслідком духовних вад. Внутрішня діяльність зростаючої особистості у межах власних станів згоди й роздільності і викличе рух її душі до такої дії, яка спричинятиме самоствердження у патріотичному плані.

У міру розгортання продуктивно-самокритичної внутрішньої роботи в означених межах зростаюча особистість (звичайно, за допомогою вихователя) мусить дійти до фундаментального висновку, що її природа є такою, яка змінюється, оскільки може і повинна прагнути до духовного вдосконалення, а, отже, і до вдосконалення патріотичного як найсуттєвішого у наявній духовній картині. Тож у зростаючої особистості формуватиметься патріотична здібність як готовність до відповідної дії, що ґрунтується на свідомому духовному переконанні. Адже так важливо вихову-

вати зростаючу особистість як патріотично здатну, що характеризується відповідною силою, стійкістю, спрямованістю, тобто такою, на яку суспільству можна не сумніваючись покластися у складних обставинах буття.

Такої значущості почуття патріотизму стійко актуалізується під час загрози для існування країни, що вимагає її захисту.

Велич патріотизму полягає у такому єднанні народу, коли кожна окрема особистість вважає себе недостойною свого високого призначення, якщо не відповідає любов'ю на любов, не вимагаючи нічого замість, окрім справжньої доброзичливості. Такої ціни єднання і веде до великої мети: бути неподільним цілим, щоб утверджувати свою національну самобутність і незалежність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бех, І.Д., Кириченко, В.І., Петрочко, Ж.В. (2015). *З Україною в серці (тренінг з патріотичного виховання дітей та молоді)*: посібник. Інститут обдарованої дитини НАПН України. bit.ly/439m6V2
- Бех, І.Д., Чорна, К.І. (2014). Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Методист*, 11(35), 11-25.
- Нор, К.Ф., Сокурєнко, О.О., Тюпа, А.І., Божко, О.П. (ред.). (2014). *Роль педагога в посиленні патріотичного виховання в навчальних закладах Миколаївської області*: методичні рекомендації. ОІППО.
- Сіра, О.В., Волков, В.О., Ярошенко, О.В. (2021). *Основи розвитку сфери національно-патріотичного виховання: методичний посібник для фахівців у сфері НПВ*. Державний інститут сімейної та молодіжної політики.
- Чупрій, Л.В. (2009, 5 листопада). *Патріотичне виховання в Україні: стан і перспективи*. ASD-inform. bit.ly/3opKz9I

PATRIOTISM IN THE SPIRITUAL RISE OF THE NATION

Scientific report at the methodological seminar of NAES of Ukraine «National and patriotic education of children and youth under martial law and post-war reconstruction of Ukraine: strategies and tasks», April 6, 2023.

Ivan Bekh

DSc in Psychology, Professor, Full Member (Academician) of NAES of Ukraine, Director, Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The article deals with the problem of patriotism in terms of its key indicators that explain its interpersonal origins and activity-based phenomenology. Patriotism as the highest spiritual formation is qualified as the person's love for the nation in its value framework. It points to the patriotic motivation that covers the borders of the homeland and the state. The author focuses on the unity of a specific personality and the human community, which sets high goals, asserts the best heritage, and protects them in a difficult but fair struggle.*

An educational formula is quite productive due to the fact that the specific personality appeals to the power of the nation and thereby increases its individual patriotic power.

It is important to emphasize the fact that a growing personality, who is on his or her way toward a sense of patriotism, should rely on the formed spiritual values: justice, loyalty, altruism, and sacrifice. Therefore, patriotism becomes an essential part of the person's lifestyle.

Among the educational techniques, there are those that appeal to extraordinary patriotic-oriented personalities such as national heroes, contemporaries, or even personal acquaintances. Under the influence of such figures, it is de-

sirable to provide patriotic education for the growing personality. It is successful to encourage the personality to one's spiritual reflection, which attracts the person to himself or herself.

Moreover, it is suggested to use the state of value-centered concentration when a student works only on solving tasks of patriotic orientation. Under this self-activity, the student turns into a subject who combines love for the nation and love for oneself, for one's spiritual values into a single whole.

It seems appropriate to highlight that the students' awareness is divided into two types of patriotism: limited active and widely active. The difference between them depends on the social significance of the cases involving the patriotic-oriented personality.

The mechanism of "association by similarity" is considered important in the educational context, when love for one's home extends to love for the Homeland, as well as love for one's mother is extrapolated to love for one's nation.

Each growing personality should be internally directed to the principle that patriotism as a service to the great cause of the nation unites people not only by this common feeling but also leads to an integrated meaningful life.

Keywords: *educational techniques; spiritual reflection; spiritual values; identification; love; nation; personality; patriotism; patriotic orientation; types of patriotism.*

Дата публікації: 22 травня 2023 р.